

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden
Ackaert, J.

Citation

Ackaert, J. (1992). Boekbespreking van: Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden. *Acta Politica*, 27: 1992(2), 219-222. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450059>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450059>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

ger Lopo Soares (o.a. Daman) gevoegd bij de oorlogen van Spanje, Habsburg en Frankrijk in Italië? Weliswaar zijn de Ottomanen betrokken bij de oorlog tegen Habsburg in Europa en tegen Portugal in Voor-Azië. Maar is dit voldoende om van één oorlog te spreken? Het Spaanse vlootaandeel reageert in het geheel niet op de oorlogvoering der Spanjaarden, hetgeen ook heel begrijpelijk is. Pas heel laat in de 16e eeuw wordt Spanje, gedurende korte tijd, een vlootmogendheid van betekenis. Ook de datering roept vragen op. Waarom is de periode van 'global war' niet begonnen met de Lange Oorlog (1463-1479) van Venetië tegen de Ottomanen? Deze oorlog maakte immers een einde aan de status van Venetië als een grote mogendheid buiten het Italiaanse schiereiland. Ook de keuze van het eindjaar doet willekeurig aan. Bij de afbakening van de tweede en derde 'global war period' kunnen evenzeer vraagtekens worden geplaatst.

De gegevens over het samengaan van maritieme hegemonie en economische dominantie, alsmede over het verval van beide, in de periode 1780-heden, zijn de moeite van het bestuderen waard. Zowel bij Engeland als bij Amerika ligt het aandeel in de 'leading sector production' boven de relatieve zeemacht. Dit is het geval zolang de curve die het economisch aandeel aangeeft stijgt. Nadat de top in relatief economisch vermogen is gepasseerd, snijdt de grafiek voor het aandeel in de totale vlootmacht die van de 'leading sector'-variabele, om deze in steeds verdergaande mate in waarde te overtreffen. In de neergaande fase trekt het aandeel in 'leading sector production' de maritieme macht met steeds grotere vertraging neerwaarts.

De auteur meent dat wisseling in concentratie van vlootmacht, en bijgevolg ook het uitbreken van 'global war', zich met grote regelmaat in klokketijd voltrekt. Deze periodiciteit verschaft één van de twee mogelijkheden voor het berekenen van de tijd waarin we de volgende 'global war' kunnen verwachten. De andere mogelijkheid bestaat in het vergelijken van het aandeel van de leidende staat in de sectoren 'economie' en 'maritieme macht' in de jaren waarin eerder 'global wars' uitbraken, met de positie waarin de huidige dominante zeemacht, de Verenigde Staten van Amerika, zich bevindt. De conclusie is dat Amerika in de huidige tijd ongeveer in dezelfde positie verkeert als het Verenigd Koninkrijk in de jaren zeventig van de 19e eeuw. Het merkwaardige van de huidige constellatie is evenwel dat de belangrijkste militaire uitdager, Rusland, in het geheel niet bij machte is de Amerikanen in economisch opzicht naar de kroon te steken. Wat het gevolg is van de uitzonderlijk hoge militariseringsgraad van de voormalige Sovjetunie. Japan is zeer wel in staat de Verenigde Staten te bedreigen, maar dit land mist weer de militaire kracht voor een confrontatie met Amerika.

Tot slot enkele kritische kanttekeningen bij deze opmerkelijke studie. De auteur is functionalist en methodologisch collectivist. Het gevolg is ook hier 'clock-work history'. Maar hij overdrijft niet. Op momenten waarop het spannend wordt, neemt Thompson soms zijn toevlucht tot besluitvorming op basis van strategisch inzicht als oorzaak van gedrag. Op zulke momenten houdt de 'structurele bepaling' van gedrag kennelijk op. Thompson is navolger van Mahan. Diens onderwerp betreft een 'examination of the general history of Europa and America with particular reference to the effect of seapower upon the course of that history'. Dit is

tevens de weg die Thompson is ingeslagen. Het algemene bezwaar dat is ingebracht tegen Mahans werk, namelijk het gebruik van slechts één sleutel bij het openen van de deur naar het verleden en bij implicatie ook naar de toekomst, is ook van toepassing op het werk van Thompson.

H. Houweling

E. Witte, J. Craeybeckx, A. Meynen, **Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden**. Standaard Uitgeverij, Antwerpen 1990.

Voor al wie belangstelling koesterde voor de Belgische politieke geschiedenis golden de verschillende edities van Luykx' *Politieke geschiedenis van België* traditioneel als het standaardwerk bij uitstek. Luykx muntte uit door zijn zin voor volledigheid en chronologische exactheid. Wie op zoek was naar een datum van een bepaalde ministersconferentie vond in Luykx ongetwijfeld zijn gading. Wie daarentegen niet alleen de geschiedenis wou kennen maar ook begrijpen, bleef na de literatuur van Luykx met een onbestemd hongerig gevoel achter. Luykx bracht vooral een institutionele benadering met veel aandacht voor de ontwikkelingen in het parlement en de verhoudingen onder de politieke partijen. De wisselwerking tussen het politieke systeem en andere maatschappelijke systemen zoals de economie kon op minder belangstelling rekenen. De vermelde honger kon pas gedeeltelijk in 1976 voor het eerst worden gestild door de publikatie van Kosmanns magnum opus onder de titel *De lage landen 1780-1980*. Enkele jaren later volgde *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden* van de historici Els Witte en Jan Craeybeckx, beiden als hoogleraar verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel. Het werk beoogde een oriënterend overzicht te bieden, 'bestemd voor een ruim lezerspubliek dat op zoek is naar een historisch perspectief bij het interpreteren van de actuele spanningen in de Belgische politiek'. Inmiddels is ook dit boek aan zijn vijfde, volledig herwerkte uitgave toe en trad ook Alain Meynen (eveneens VUB) aan als co-auteur.

Qua benaderingswijze valt dit boek in feite uiteen in twee grote delen. Tot aan het jaar 1950 wordt de chronologie van de gebeurtenissen en ontwikkelingen als rode draad gebruikt. Dit betekent hoegenaamd niet dat de referentiedata arbitrair werden gekozen, in tegendeel; de data die de beschouwde perioden afsluiten zijn eigenlijk cesuren in de Belgische geschiedenis. Voor de periode na 1950 tot heden opteerden de auteurs voor een themagerichte aanpak. Het is een onbegonnen opgave alle aandachtspunten van dit werk de lezer onder ogen te brengen. We beperken ons noodzakelijkerwijze tot de hoofdlijnen.

Els Witte beschrijft in een eerste hoofdstuk hoe de burgerlijke parlementair-constitutionele staat het levenslicht zag. Voor haar is 1830 (het jaar van de afscheiding) geen breukpunt in de groei naar de burgerlijke lekenmaatschappij. De wortels van dit maatschappelijk model moeten dieper in de geschiedenis worden gezocht en gaan in wezen terug tot aan de Franse bezetting. De omwenteling van 1830

wordt vaak verklaard vanuit een politiek geïnspireerd bondgenootschap tussen Belgische katholieken en liberalen tegen het autoritair bewind van Willem I. Die theorie houdt evenwel onvoldoende rekening met dieperliggende sociaal-economische transformaties in de maatschappij. Witte wijst onder andere op de statusincongruentie van de middenklasse en de ontevredenheid van de grondadel, die zich verwaarloosd voelde door Willem I, als latente voedingsbodem voor de omwenteling. De grauwe ellende van de onderste klassen als gevolg van de sociaal-economische crisis van 1829-1830 bespoedigde de opstand van 1830 (zij het dat het woord opstand een superlatief is voor de schermutselingen in en om het Brusselse park).

Die nieuwe staat die het levenslicht zag na de septemberdagen van 1830 was allesbehalve een toonbeeld van democratie. De intellectuele middenklasse die reeds jaren het Nederlands gezag vakkundig ondermijnde en het voortouw in de omwenteling nam, veranderde na de aftocht van het Nederlands legioen uit Brussel vliegensvlug het geweer van schouder om alle vormen van sociaal oproer te onderdrukken en een radicale democratisering van de samenleving te verhinderen. Dit komt onder andere tot uiting in het afsluiten van de toegang van de lagere sociale klassen naar de besluitvorming, het koppelen van politieke participatie aan het eigendomsrecht, het instellen van de monarchie enzovoort. In die periode van vormgeving aan de Belgische staat valt verder de vrij actieve rol op van de koning (die, zo wil de legende het althans, allesbehalve tevreden was over zijn rolomschrijving in de Grondwet) als bondgenoot van de grondadel, de kooplui en de Kerk. Traditioneel wordt de tijdspanne tussen 1830 en 1850 vaak voorgesteld als het 'unionisme' of met andere woorden de perfecte verstandhouding tussen katholieken en liberalen. Witte wijst evenwel op het groeien van de kiemen (toen al) van het levensbeschouwelijk vraagstuk in de gedaante van een strijd tussen katholieken en liberalen (op hun beurt overigens ook verdeeld tussen conservatieven en progressieven) om de controle over het onderwijs en dus de facto over de politieke socialisatie van de kersverse Belgen.

Het levensbeschouwelijk vraagstuk geraakte in de periode tussen 1850 en 1884 (gekenmerkt door een triomferend liberalisme) in een stroomversnelling. De strijd tussen (ultramontaanse) katholieken en liberalen over de verhouding Kerk-Staat bereikte een culminatiepunt met de eerste grote schooloorlog tussen 1879 en 1884. De tweede helft van de negentiende eeuw was eveneens van uitermate belang voor het ontluiken van de arbeidersbeweging (met een strijd tussen een Proudhonistische-anarchistische stroming en een sociaal-democratische, waarin laatstgenoemde uiteindelijk de overhand kreeg) als reactie op de verpaupering. Het economische overheidsbeleid bleef tijdens de doorbraak van industrieel kapitalisme immers beperkt tot een soort voorwaardenscheppende politiek waarbinnen de vrije markt kon gedijen, maar het bleef blind voor de sociale ellende. Tot slot is deze periode belangrijk vanwege de opkomst van het flamingantisme (gedragen door de kleinburgerlijke middenklasse als reactie op de verfransing van Vlaanderen).

Na 1884 en tot aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog beheersten de katholieken de regering. In die periode structureerde de arbeidersbeweging zich en vond ze haar politieke vertaling, hetzij via de sociaal-democratie, hetzij via de christendemocratie. De sociaal-democratische arbeidersbeweging nam in die pe-

riode afstand van radicale actiemiddelen en begon zich te integreren in het politiek systeem, zij het dat de strijd om het stemrecht in haar eisenbundel de hoogste prioriteit genoot. In het katholieke kamp (waar de zuilvorming zich als reactie op de ontkerstening en het opkomend socialisme voltrok) diende de democratische stroming te wachten tot na de eeuwwisseling vooraleer ze van de dominerende conservatieve stroming enige speelruimte verwierf.

De Eerste Wereldoorlog gooide de politieke verhoudingen grondig dooreen. Na de invoering van het Enkelvoudig Algemeen Stemrecht kwam een einde aan de politieke dominantie van de katholieken en opteerde de sociaal-democratie voluit voor het parlementarisme als politiek instrument (wat onder andere leidde tot de afsplitsing van de extreem-linkse vleugel, die zich later ontwikkelde tot de Communistische Partij van België). In de periode tussen de twee wereldoorlogen maakte België ook kennis met de coalitieregeringen, kende het een sterke politieke polarisatie en haalde het taalvraagstuk de top van de politieke agenda. Op sociaal-economisch vlak wijst Jan Craeybeckx op de start van het overleg tussen werknemers en werkgevers waardoor ook de syndicale beweging zich in het systeem inkapselde. Inzake het buitenlands beleid evolueerde België van een (gedeeltelijk geheim) bondgenootschap met Frankrijk naar een neutrale opstelling aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog.

Alhoewel de katholieken en socialisten hun partijorganisaties vernieuwden, voltrok zich na de Tweede Wereldoorlog volgens Els Witte een restaurerende trend. Kenmerkend voor de eerste naoorlogse jaren zijn de afrekeningen met extreemrechts en extreem-links, naast de wederopbouw van het land en de 'Koningskwetsie' (met als inzet de plaats van de monarch in de besluitvorming en die België in een pre-revolutionair klimaat bracht). De gemoederen laaiden na afloop van dit dispuut opnieuw bijzonder hoog op rond het onderwijsvraagstuk. Voor beide conflicten werd een oplossing gevonden in de pacificatiepolitiek waar de betrokken partijleidingen een compromis bereikten en de basis demobiliseerden. De wetmatigheden van de pacificatiepolitiek en het sociaal-economisch overleg beheersten na 1960 ook de sociaal-economische verhoudingen. Alain Meynen wijst niettemin op het arbeidersverzet tegen die politiek (dat zich uitte in spontane stakingen aan het einde van de jaren zestig en begin van de jaren zeventig) en het neoliberal beleid dat het overleg op een zijspoor plaatste in de jaren tachtig. Verder behandelt Els Witte nog de communautaire tegenstellingen, op een wijze waarbij, ondanks de complexiteit van die materie, elke niet-ingewijde vrij snel de inzet, de strategieën en de pacificatietechnieken leert begrijpen. Dit hoofdstuk verduidelijkt waarom de Belgische staatsopbouw niet als een toonvoorbeeld van de perfecte federalistische staat kan gelden. Jan Craeybeckx schetst verder de integratie van België in de NATO en de EEG waardoor afstand werd genomen van het vooroorlogse neutralisme.

In een laatste synthetiserend hoofdstuk gaat Witte in op de basismechanismen van het naoorlogse en hedendaagse politieke bestel. Zo worden onder andere de spelregels van de reeds vermelde pacificatiepolitiek uitgelegd en wordt ingegaan op de actuele rol van de monarch in de politieke besluitvorming, een topic die in bepaalde kringen opnieuw de gemoederen hoog doet oplaaien. Bij volgende edi-

ties van dit lijvige werk kan redelijkerwijs worden aangenomen dat de paragrafen die worden besteed aan de rol van de vorst in de besluitvorming, zullen worden uitgebreid.

Witte en Co brengen veel meer dan een politieke geschiedenis van België. Het is een van de verdiensten van dit werk dat het niet bleef stilstaan bij het reilen en zeilen binnen een paar vierkante kilometers rond het Brusselse park, maar meer dan oog heeft voor de sociaal-economische en culturele ontwikkelingen in België. Doorheen het boek lopen de ontwikkelingen in het sociaal-economisch, levensbeschouwelijk en communautair spanningsveld als rode draad. De materialistische-postmaterialistische tegenstellingen komen evenwel veel summierder aan bod.

Historici vertonen nogal de neiging om het gedrag van de actoren in het politiek spel (partijen, zuilorganisaties, enzovoort) te beschrijven en te verklaren vanuit een geheel van strategische berekeningen. Het blijft evenwel een open vraag of dit geen rationalisering is van een veel complexere realiteit. Witte en Co leggen de ontwikkeling van de katholieke zuil bij voorbeeld uit vanuit een strategie om de gevolgen van de ontkerstening en de aantrekkingskracht van de sociaal-democratie tegen te gaan. Alhoewel die strategische berekeningen er onmiskenbaar waren, blijft de vraag of dit de enige verklaringsgrond is. Recent besteden sociologen bij voorbeeld aandacht aan zuilvorming als mechanisme om de modernisering van de samenleving te begeleiden. Daarenboven lijken heel wat ontwikkelingen binnen de zuilen veroorzaakt te zijn door wetmatigheden die inherent zijn aan alle (grootschalige) organisaties.

Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden is niettemin een onmisbaar instrument voor iedereen die België wil begrijpen. Navorsers zullen de auteurs alleszins ook dankbaar blijven voor de weergave in de bijlagen van de electorale krachtsverhoudingen in België van 1847 tot heden, het chronologische overzicht van de regeringen sinds 1830 en de zorgvuldig geselecteerde bibliografie.

J. Ackaert

S.A. Bremer (red.), **The GLOBUS Model: computer simulation of world-wide political and economic developments**. Frankfurt am Main/Boulder: Campus Verlag/Westview Press, 1987.

Dit boek geeft een gedetailleerde beschrijving van het GLOBUS-computersimulatiemodel. Het model is een politiek-economisch wereldmodel, dat is ontwikkeld tijdens een onderzoeksproject onder leiding van Stuart Bremer binnen het Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung. Het onderzoeksproject is gestart in 1977, op initiatief en onder supervisie van Karl W. Deutsch. Het begeleidingsteam bestond uit Gerhart Bruckmann, Daniel Frei en Harold Guetzkow.

Het GLOBUS-model vertegenwoordigt ongeveer 100 mensjaren aan wetenschappelijk werk. De vraag doet zich nu voor waarom zoveel energie is besteed aan de ontwikkeling van een politiek-economisch wereldmodel. Het antwoord hierop

is tweeledig. Ten eerste is zo'n onderzoeksproject een wetenschappelijke uitdaging van de eerste orde. Het onderzoeksobject is dermate complex, dat niemand van tevoren kan voorspellen of een dergelijk project succesvol kan zijn. Ten tweede is de beslissing om het GLOBUS-project uit te voeren reeds in 1974 genomen door de financiers (de Westduitse regering en de Berlijnse senaat). Dat was twee jaar na de publicatie van 'The Limits to Growth'. Ondanks de kritiek op dit boek, was het een 'eye opener' voor beleidsontwikkelaars binnen overheidsinstellingen over de hele wereld inzake de mogelijkheden van computersimulatie voor beleidsontwikkeling en -evaluatie.

Afgezien van deze argumenten voor de ontwikkeling van het GLOBUS-model, heeft computersimulatie ook wetenschapstheoretisch een groot nut. Het dwingt de onderzoeker(s) de hele gang door de empirische cyclus te expliciteren. Deze explicitering betreft de gehanteerde theoretische uitgangspunten, de daarop gebaseerde theoretische verklaring van het onderzoeksobject, de operationalisatie van de verschillende theoretische variabelen, de validering van deze operationalisaties, de specificatie van de causale relaties tussen empirische indicatoren van de theoretische variabelen, en het testen op de stabiliteit en de gevoeligheid van het empirische computersimulatiemodel. Wegkruipen vanuit empirisch oogpunt achter zogenaamde theoretische problemen, of vanuit theoretisch oogpunt achter zogenaamde operationalisatieproblemen, dataproblemen, enzovoort, is onmogelijk. De onderzoeker(s) worden gedwongen keuzen te maken en deze te verantwoorden. Hierdoor wordt een heldere wetenschappelijke discussie over het onderzoeksobject bevorderd. In deze zin vormt de beschrijving van het GLOBUS-model door Bremer e.a. een zeer belangrijke bijdrage aan de wetenschappelijke studie van zowel internationale politieke en economische betrekkingen tussen staten, als de daarmee samenhangende politieke en economische ontwikkelingen binnen staten.

Het boek bevat acht hoofdstukken en drie appendices. Het eerste hoofdstuk vormt een inleiding tot het ontstaan van het GLOBUS-model. Hierin worden beschreven: het onderzoeksobject; de onderzoekseenheden, namelijk actoren op nationaal niveau zoals de regering, producenten, consumenten, het defensieapparaat, etc.; de in het model gerepresenteerde landen; de theoretische uitgangspunten, onder andere een cybernetische opvatting van keuzegedrag door nationale actoren, gebaseerd op Simons concept van beperkte rationaliteit; de onderscheiden componenten van het GLOBUS-model, namelijk demografische ontwikkelingen, binnenlandse economische en politieke omstandigheden, overheidsfinanciën en internationale economische en politieke betrekkingen; diverse technische aspecten van het GLOBUS-computersimulatiemodel en -programma; en een overzicht van de rest van het boek. De hoofdstukken 2 tot en met 7 geven een gedetailleerde beschrijving van de hiervoor genoemde onderscheiden componenten van het GLOBUS-model. Ieder van deze hoofdstukken heeft dezelfde opzet, namelijk: een inleiding tot het desbetreffende probleemgebied, een beschrijving van de theoretische structuur van het modelonderdeel, een verantwoording van de waarden van de parameters en van de startwaarden van de variabelen in het theoretische model, een presentatie van gesimuleerde waarden van verschillende variabelen onder de veronderstelling van ongewijzigd gedrag van de betrokken nationale